کورد لە هەڵدێرێکی نوێدا

نیگار نادر

2

زمانی سیاسی کورد زمانێکی پیگەیشتوو نییە دەبێ زمانی سیاسی کورد چەند هەنگاوێکی بەبڕشت و بە بنەما هەڵنێ و تیکڕایی درزەکانی بگرێ.

هە ڵدێری زمان: ئەگەر زمان لە بۆ هەموو مرۆڤێک کاکڵەی کەسایەتیەکەی بێ، لەبۆ سیاسەتمەدارەکان گرنگترین پێکهاتەی کەسایەتییەکەیەتی، هەمیشە ئەو مرۆ یانەی لە زمان وگۆپێ کردنی دا زۆر کارامەن لە پۆستە سیاسیەکاندا دەگەنە ترۆپکی دەسەلأت و هەتا هەن لێناکەون.

زمانە پێگەیشتوەکان بەناو هەر کایەیەک بکەون ترسیان نییە لە ڕەتەڵدان و دۆڕاندنێ و بکەونە ناو هەر تەنگژەیەک دەم ودەست بە زمان خۆی لێ قوتار دەکەن.

زمانی سیاسی هەندەک دەمان دەبێ هێندە تیژ بێ کوێندەری مەبەست بێ بیگاتێ و بیپێکی بەبێ ئەوەی کەس هەستی پێ بکات.

مرۆ کە نەیتوانی زمانی بە جۆرەها شێواز و زانست پەروەردەبکا و دەوڵەمەندی بکا ڕاستەوخۆ دەکەوێتە ناو هەڵدێری زمان، دەبێ مرۆ زمانی وەها ڕابهێنێ کە هەر دەم ویستی و چۆنی ویست وای بوەشێنێ ولە وشە گۆڕکێ و ڕستە گۆڕکیدا داتوانایەکی بێ سنووری هەبێ و هیچ کاتێک زمانی دانەمێنێ. چونکە زۆر مرۆ هەنە هەنگاوی زۆر بەرین هەڵدێنن لەژیانیاندا لێ زمانی خۆیان پێ رانایەت و لەو دەمەیدا دەیانەوێ بە ئاقارێکیدا زمانیان ئەو ڕێیە ناگرێ دەگەڵیان و هەڵدەدێرین..

زمانی سیاسیەکان دەبێ وەها رابهێنرێ لەچرکەیەکدا بەچەند دیواندا هەڵگێر و وەرگێرێ بکا بەبێ ئەوەی بچوکترین شوختی پێوە دیاربێ.

زمان کە چۆ نیو سیاسەت زۆر سنوری ورد هەنە دەبیّ نەیانپەڕیّنیّ
و بە وشەی تایبەت لەئاقاریان کەویّ. هیّندیّک وشە هەنە دەبیّ
هیّندەی خۆیان بە ڕونی دەرببڕیّن و هەندەک وشەی تریش پتر لە
خۆیان بە ڕوونتری بهیّنە سەر زمان و دەربڕینی.
تیّکەلاّوکردنی زمانی گفتوگۆ و زمانی پەیام و زمانی دانوساندنیّ و
زمانی چاوپیّکەوتنان یەکە لەو هەلّدیّرانە زمان کە زمانی
سیاسیەکان تیّیدەکەویّ. چونکە دەمی و اهەیە سیاسییەک
چاوپیکەوتنیّکی رۆژنامەنوسی دەگەلّ دەکریّ لیّ بە زمانی پەیام
دانیّ دەدویّ و زمانەکەی هیّندە مەیوە کە کرۆکی بابەتیّکی گرنگ
لەدەست دەدا.
زمان خەسلّەتگەلیّکی هەن مرۆ لەهەر پلە و پایەیەک دابیّ نابیّ لیّیان
خافلّ ببیّ
و زمانی هەلّباوسیّ بە شتگەلیّکی دوور لە زانستی سیاسی و ئەزموونی
سیاسی، زمانی سیاسیی نەتەوە بندەستەکان زمانیّکە هەلاّوساو و بە
شانازی و بە خۆ هەلّکیشان بە وتنەوەی وتەی فەیلەسوف و زانا
ناودارەکان .
کاتیّک بەقوولّی لەزمانی سیاسی کورد دەفکرین هەست دەکەین بە
دەگمەن نەبیّ کەسایەتییەک هەلّنەکەوتووە کە خودان زمانیّکی
سیاسی تایبەت بە خۆی بیّ و شارەزایی تەواوی لەزمان وەشانیّدا
هەبیّ و توانیبیّتی دەگەلّ هەر شان، نیّردراو. کەسایەتیەکی سیاسی،
سەرۆک دەولّەتیّک زمانیّکی جیاواز، تایبەتی هەبووبیّ و ئەو وشە و
دەستەواژانەی بیّژتبن کە لە سەرچاوەیەکی قوولّی باوەڕ بەخۆ
بوونەوە هەلّقوولاّبن، چونکە شارەزا سیاسیی و دیبلۆماسانی دەولّەتە
پیّشکەوتووەکان هیّندە کارامەن لە کاری خۆیان کە مرۆ زمان هەلّیّنیّ
دەزانن کەسایەتی سیاسییان بایی چەندە و چەند شارەزان لە زمانیان
ڕا تیّدەگەن چەندەی باوەڕیان بە خۆ هەیە. لەبۆیە بەر لە هەر
هەنگاویّکیان لیّکۆلینەوەی تەواو لەسەر زمانی ئەو سەرکردانە دەکەن
کە جلّەوی سیاسیی نەتەوەیەکیان بەدەستەوەیە و پاشان بڕیار لەسەر
پەیوەندی و گۆڕانکارییەک دەدەن لەگەلّیان و بەرامبەریان.

زۆر سیاسی زمانیان دەسوێ و چەند وتار و پەیامیان هەنە لەهەموو ڕووداو و بۆنەیەک بەیەک جۆرە وشە و دەستەواژان بەڕێی دەکەن و دەکەونە هەڵدیری زمان.

لێرەڕا ئەگەر قووڵتر سەرنجێ بدەین ئەو هەڵاوسانە سیاسییەی کورد توشی هاتووە جێی ترس و خەمێیە ئەگەر کورد لێێ وەخۆ نەکەوێ ئەنجامی خراپی لێدەکەونەوە.

هەڵئاوسانی سیاسی:

کورد بەرە بەرە خەریکە لەو چەپاندنە سیاسییەی بەرێ کە ئاماژەم پێداوە رزگاری دەبێ، لێ ڕووە و قۆناخێکی دی دەڕوا، بەڕایی من ئەویش هەڵئاوسانی سیاسییە، چۆن دەبینینن کە جۆرەها گروپ و کەسایەتی بێتوانا خزێنراونەتە مەیدانی سیاسی و کە خودان هیچ ئەزموونێکی سیاسیی نین و بەتەنها دەرەنجامێکن بۆ ئەو گەڕەلاوژە سیاسییەی کە کورد تێی کەوتووە، کە پاشان بەچڕی دەگەڕێمەوە سەری.
هەروەها زمان یەکە لە کۆڵەکە سەرەکییەکانی ئەو هەڵئاوسانە چونکە زۆربەی سیاسییەکان بە کەیفی خۆ و بەپێی ئەو زانیارییە کرچ وکاڵەی کە هەیانە پەیامی سیاسی دەدەن بەبێ رەچاوکردنی بەرژەوەندی نەتەوەیی و هەرکەس لەبەر خۆی زمان دەوەشێنێ و بۆ بەرژەوەندی خۆی چی مەبەستە دەیبێژێ، لەبۆیە جێی خۆیەتی کە بلێین سیاسەتی کرچوکاڵ هیچ کاتیک ڕەخنەیەکی دروستی لێوە بەرهەم نایەت و تەنها وەکوو دروشمێک ڕەخنە دەجونەوە، لەبەر هەندێ لێرەڕا چەند تیشکێک دەهاومە سەر ڕەخنەی سیاسیی و چۆنیەتی نما کردنی.

رەخنەی سیاسی :

رەخنەی مەزن بەرهەمی مرۆڤی پێگەیشتوو وخودان ویژدان و بیرمەندو و ئازا و رۆشنبیرە، زۆر مرۆڤ هەنە لەئەنجامی رەخنەی مەزن پێدەگەن
لێ کەم مرۆڤ دەتوانن رەخنەی مەزن وەبەرهەم بهێنن، رەخنەی بنیادنەر ئەگەر نەشیتوانی پرسێک ی امرۆڤێک بنیاد نێ و پێبگەیەنێت دەتوانێ لەبنڕا هەڵیتەکێنێ و هەڵیوەشێنێتەوە !
بەر لە هەموو رەخنەیەک رەخنەی فیکری جێی ورووژاندنێیە، پاشان رەخنەی سیاسی هەرچەند تێک هەڵێکێشان هەیە بەلام لێرەدا رەخنەی سیاسی دەخەینە بەر هەندێک سەرنج یان لەناو هەر میلەتێکدا گەلێک زەحمەتە بێ رەگدا کۆتانی رەخنەی فیکری، رەخنەی سیاسیی پەلو پۆ وسەریهەڵدا.

لەنێو میلەتانی بندەستدا تەنها دوو جۆر خوێندنەوە و بە دوو دیواندا لە رەخنە دەڕوانن. یەکەکیان زۆر زەق کردنەوە و پێدا هەڵگوتنی بابەتێک یا گوتارێک یان کەسێکە یا تێکشکاندن و قێزەوەن کردن و دژایەتی کردنییەتی.
مشە خۆرانی رەخنە زۆر بەوردی سەرنج داوێنە سە ر هەر هەناسەیەکی نوێ و قەڵەمێکی جیاواز روئیایەکی نویخوازانە و زانستی سیاسیی فیکری سیاسی و ئەخلاقی سیاسی لەناویاندا هێندە پا شکەوتووە و چە قبەستوو نە ریتی یەکە بە دیوێکدا چە ند بنیاد نەربێ بە دیوە کەی دیدا وێرانکەرە.
رۆشنبیر نەبوون لەسە ر رەخنە و بە هەڕەمەکی چوونە ناوی دەبێتە هۆی کەمبوونی نەمانی ئەخلاقی رەخنەیی و هەرکەسێک بە کەیفی خۆی لە
هەر کەناڵێکی پەخش و چاپەوە لە ژێر ناوی ئازادی چەند پرسی چارەنووساز و کەسیەتی هەڵکەوتە دەداتە بەر زمانی خۆی و ناوی ڕەخنەی لێدەنێ .
زڕاندنی ناوی کەسی دەزگا و دامەزراو و هە تا ڕۆچوونە ناو ژیانی تایبەتی کەس دا نە پاڵی تۆمەت و قسەی نابەجێ .
زمان یەکێکە لە گرنگترین کەرەستە لە کەرەستە کانی دروستبوونی ڕەخنە و بەهەموو زمانێک ناتوانرێ ڕەخنە بگیرێ ئەگەر زمانێک نەکاتە قۆناغێکی پێشکەوتوو و شارەزا و تۆکمە چۆن دەتوانرێ وەڵامیشی پێ بێ بۆ چارەسەری تێکەڵ کردنی زمانی پیس و زمانی زبر و زمانی سواو و زمانی ستایش و وێکڕا لە بابەتێکدا بەناوی ڕەخنە و وەشاندنیشی دەکاربردنی زمانێک نە سیاسی یەکانی پێ نیگەران بن و ن‌نووسەرەکان و نە هاووڵاتیانی ئاسایی لێی دڵ گران بن و یان پەیامێک بەزمانێکی زبر بۆنوسەران دەنووسرێ و سیاسییەکان وە بەر زمانێکی پیس دەدا بەزمانێکی کوول و کۆن یان ستایش پێکراویش ئاراستەی هاووڵاتیان دەکا .
نەبوونی ڕەخنە چەندە ترسناک و کوشندەیە دروست بوون و ڕەگ داکوتانی ئەو دیاردەی ڕەخنەیە ، دەهێندە کوشندەت رو مەتریدارترە .

تێکەڵ کردنی پێوەر و زمان و ڕوودا و ئاراستەیەکی دی ئەو پرسەیە کاتیک بکەرەکانی کەلەسەر(رەخنەیەکی مەتاتی) (لاستیکی) کاردەکەن چەند بەرژەوەندیان بڕوا ئەوەندە پلاستیکەکە دەکێشن چەند ڕوداو باو بن لەسەر ئەوان ڕادەوەستن و دەنووسن و دەنووسن و چ زمانێک بەبەرژەوەندیان بێ بەو دەنووسن و بەو پێوانەش کاریان پێ دەڕوا هەموو پرسێک دەخەنە ژێر پرسیار و شی کردنەوە و رەخنە لێ گرتنی نە لەبۆ پرسەکانی ڕابردوو ئاوڕ دەدەنەوە نەپرسەکانی داهاتووش دەخوێننەوە .

میللەتانی دواکەوتوو هەمیشە پشت بە(ڕەخنەی لاستیکی) دەبەستن و وەکوو سەرچاوە دەگەڕێنەوە سەری و دەیکەنە گەواهی.

نەبوونی ڕەخنەی سیاسی بەتەنها قەیرانێکی سیاسی دروست ناکات و بەڵکو گەورەترین قەیرانێکی ئەخلاقی گەورەشی لەپاشە بۆ ئەو گەلانە نەوە لەدوای نەوەیان.

نووسەرەکانیان دەم و دەست زمان و چاو بۆهەموو پرسێک دەکوتن خۆ لە هەموو پرسێک هەڵدەقوڵێنن؛ لەژێر ناوی ڕۆشەنبیردا هەموو بەرگێک دەپۆشن و هەتا دەگەنە لقێکی دەسەڵاتی سیاسی و وەرگرتنی پۆست لەناو دەزگا ڕۆشەنبیریی و ڕاگەیاندنیان و وەشانەکانیان بە بەراوەژویی جاڕی ڕەخنەی ئازاد و ڕەخنەی سیاسیی و مەدەنیەت و دیموکراسیەت بۆ دەسەڵات لێدەدەن.

ڕەخنەی سیاسی پەیوەندییەکی تێکهەڵکێشی هەیە دەگەڵ هۆشیاری سیاسی و دەبێتە هۆی دروست بوون و ڕسکانی ئەخلاقی سیاسی، چۆن ڕەخنە دەبێ هەموو بنەما و ڕەگەز و پێوەرەکانی تیایدا هاوسەنگ بێت. ئەخلاقی سیاسیش دەبێ هەموو بنەما و ڕەگەز و پێوەرێکی تێدا هاوسەنگ بێت. بۆنموونە : سیاسییەک ببێتە سەرمایەدارێکی گەورە بەبێ دیار بوونی سەرچاوەی باگراوندی سەرمایەکەی ؟

میللەتانی پێشکەوتوو چەندین بیرمەندی بەسوودیان لەناو هەڵکەوتووە کەهەنگاو بەهەنگاو بڕیار بەبڕیاری سیاسەتی خۆ دەدەنە بەر تێفکرین و شی کردنەوە و بەراورد کردنی دەگەڵ ئاستی هۆشیاری کۆمەڵگەکان و گلۆبالیزم و پێشکەوتنە تەکنەلۆژیەکان بەراوردی دەکەن کەسانی بێویژدان و لەبۆ هەموو تاوانکاریەکیان سیایەت و سیاسی بوونی خۆیان دەکەنە دروشم و دەبنە هۆی ڕەگ داکوتانی بێ ئەخلاقی سیاسی.

مێژووی میللەتانی دواکەتوو پڕە لەو ئەزموونانە و تەنها بەهەرەمەکی وەنیو سیاسەت کەوتون و بەهەرەمەکی سیاسەتی خۆ پیادە دەکەن بەبێ پلان ڕووداوە سیاسییەکان بەسەریاندا تیدەپەڕن و بەبێ پلان هەنگاوی سیاسی هەڵدەنێنن کولتووری سیاسییان هێندە تەم و مژاویی و داپۆشراوە کە پاش تیپەڕبوونی نیو سەدەش کەس ناگاتە راستی ڕووداو و تەنگژە و مێژووە سیاسیەکان!